

## Jana Cviková: Kto sa bojí feminizmu?

Úvod knihy bell hooks, ktorú máme pred sebou v preklade Jany Juráňovej, sa nám prihovára nebojácnu výzvou: „Nebojme sa feminizmu[!]“ Lenže práve táto výzva naznačuje, že sa je čoho báť alebo že sa niekto skutočne bojí. Okrem iného vyvoláva otázku, kto sa to feminizmu bojí.

Podľa autorky predovšetkým ľudia, ktorí ho vlastne nepoznajú, pretože ich poznanie je skreslené informáciami z mainstreamových médií, a tie si počas desaťročí súčasného feministického hnutia a myslenia v USA (teda od šesťdesiatych, resp. sedemdesiatych rokov 20. storočia) všímali len to, čo zodpovedalo ich (de)formatívnemu poslaniu v spoločnosti, ktorú autorka charakterizuje ako biely šovinistický kapitalizmus, resp. imperializmus. Z perspektívy čiernej feministkej aktivistky a teoretičky hooks konštatuje, že médiá si vybrali tie myšlienky a predstaviteľky feministického hnutia a teórie, ktoré sa zameriavali na takpovediac čiastkové ciele v rámci patriarchálnej spoločnosti. Inými slovami, na také ciele, ktoré neohrozovali existujúci spoločenský systém. Ako sa ukázalo, takéto parciálne „spravodlivosti“ síce prispeli k vyrovnávaniu postavenia žien a mužov, ale len v limitovanom meradle, často sa ich dosah obmedzil na – predovšetkým biele – privilegované vrstvy, pričom nezriedka zhoršil situáciu tých, ktorí žiadnymi privilégiami nedisponovali, najmä čiernych a farebných žien a mužov. Paradoxným výsledkom snáh o rodovú rovnosť v panujúcom systéme tak bolo posilňovanie bielej dominancie a jej záujmov.

Túto knižku napísala bell hooks na prahu nového tisícročia preto, že pri rozhovoroch s ľuďmi predpojatými voči feminizmu chcela mať naporúdzi „nejakú malú knižku, aby som im mohla povedať: Toto si prečítajte, dozviete sa, čo je to feminizmus a o čom je feministické hnutie.“ (s.11). Pri osobných stretnutiach sa totiž od spoludiskutujúcich často dozvedala, že „nie som ako ‚skutočné‘ feministky“, a to napriek ubezpečovaniu, „že som taká skutočná a radikálna feministka, ako len žena môže byť“ (s. 11).

„Malá knižka“ bell hooks *Feminism is for Everybody: Passionate Politics*, ktorá sa v slovenskom preklade názvu zmestí do každého vrecka, stručne približuje uzlové body, témy, motivácie a zlyhania súčasného feminizmu, a navyše potvrdzuje význam prepojenia feministického hnutia a teórie. Už roku 1984 v knihe *Feminist Theories: From Margin to Center* hooks jasne pomenovala kľúčové feministické témy a pozicionovala sa na základe svojej skúsenosti z okraja: „Byť na okraji znamená byť súčasťou celku, ale mimo toho, čo sa považuje za hlavné.“<sup>2</sup>

Gloria Jean Watkins, ktorá si autorský pseudonym bell hooks dala po prastarej mame, sa narodila roku 1952 v malom mestečku v Kentucky, kde každodenný režim rasovej segregácie zažívala na vlastnej koži.<sup>3</sup> Hoci znevážovaniu svojej skúsenosti opakovane čelila počas štúdia aj v hnutí a v teoretických diskusiách, neúnavne hlásala svoje presvedčenie, že vďaka marginalizovanej pozícii možno získať tak zmysel pre celok, ako aj pre opozičné myslenie. Dodnes naliehavo tematizuje potrebu priesečníkového chápania rasy, triedy a rodu, dáva hlas „tichej majorite žien“,<sup>4</sup> ktorú sexizmus zasahuje najviac, a zdôrazňuje transformatívny potenciál solidárnych feministických politik založených na kritickom myslení vo vzťahu k spoločnosti ako celku.

Feminizmus do vrecka vychádza zo situácie a skúseností druhej vlny feministického hnutia na Západe, konkrétne v USA, sprostredkuje nám historicky

významnú skúsenosť s jej vplyvom na súčasnosť.<sup>5</sup> Feministické myslenie i prax na Slovensku sa po roku 1989 ocitli takpovediac obnažené, bez zázemia silného sociálneho hnutia a zoči-voči celoštruktúrnej diskontinuite, nielen s vlastnou feministickou minulosťou a so západným feminizmom, ale aj zoči-voči symbolickej diskontinuite, ktorá je dôsledkom vylúčenia žien.<sup>6</sup> Exemplárna feministická sebakritickosť feminizmu v podaní bell hooks môže byť nápomocná pri skúmaní tejto diskontinuity aj pri jej prekonávaní. Jednou z viacerých zdieľaných skúseností v prostredí plnom nevyslovených i vyslovených predsudkov a zákazov je napríklad hľadanie presnej, a pritom zrozumiteľnej odpovede na otázku „Čo je to feminizmus?“ – spolu s bell hooks hľadáme odpoveď, ktorá „by sa nezakladala na strachu ani by nepochádzala z ríše fantázie“ (s. 12).

Pri príležitosti desaťročia od vyjdenia *Feminizmu do vrecka* označil časopis *Ms.* túto príručku za „feministickú klasiku“.<sup>7</sup> Klasika môže znamenať isté kanonizovanie, výpovedný kamienok do mozaiky poznávania feministického hnutia a myslenia, ale aj skutočnosť, že bell hooks bude v postsocialistických či postfeministických očiach čitateľiek a čitateľov na Slovensku svojim rozhodným ľavicovým gestom a zasadzovaním sa za sociálnu spravodlivosť pre všetkých možno pôsobiť „staromódne“. Jej zanietená „staromódnosť“ odkazujúca priamo na ľavicové korene hnutia je však napriek rôznym možným čítaniam naozaj obdivuhodná. Nenadarmo autorka samu seba identifikuje ako tú, čo „odvráva“.<sup>8</sup> Mimochodom, niekedy v zápale odvráva i sama sebe, čo len dokladá, že vôbec nie je ľahké čo najjednoduchšie podať zložité veci.

Napriek tomu sa na záver pokúsím o isté zjednodušenie: Hoci nás *Feminizmus do vrecka* ubezpečuje,<sup>9</sup> že sa feminizmu netreba báť, lebo nie je ani protimužský, ani antisexuálny, ani protimaterský, ani protirodinný, ba nie je dokonca ani proti kráse či spiritualite, nedá mi nedodať, že sa ho vlastne báť

treba, pretože je proti sexizmu okolo nás i v nás samých. Preto sa autorka ilustrácií Lulu Mendelová rozhodla viesť touto knižkou rôzne podoby zvukovej stopy definície feminizmu, ktorú ponúkla bell hooks: „Feminizmus je hnutie, ktorého cieľom je skončiť so sexizmom, sexistickým vykorisťovaním a útlakom.“ (S. 12)

#### Poznámky

<sup>1</sup> Prekladateľka sa v slovenčine usilovala čo najviac priblížiť pojmom používaným autorkou, napr. male-dominated – šovinistický; z tohto dôvodu volila aj doslovný preklad pojmu race – rasa.

<sup>2</sup> Pozri hooks, bell: *Feminist Theories: From Margin to Center*. 1984. South End Press. Preface (nestránkované).

<sup>3</sup> Viac o biografii pozri napr. na <http://www.blackpast.org/aah/hooks-bell-gloria-jean-watkins-1952>; stránka obsahuje odkazy týkajúce sa afroamerickej histórie a informácie o najvýraznejších osobnostiach tejto histórie, ku ktorým nepochybne patrí bell hooks.

<sup>4</sup> Pozri hooks, bell: *Feminist Theories: From Margin to Center*. 1984. South End Press, s. 1.

<sup>5</sup> Skutočnosť, že súčasťou tejto súčasnosti je už aj spoločnosť na Slovensku, dokladá napr. rozširovanie fenoménu „lifestylového feminizmu“.

<sup>6</sup> Vodrážka, Mirek: *Diskursívni smrt a feminizmus bez feminizmu: Hľadání odpovědi na otázku: „Čo sa stalo a nestalo s feminizmami v Českej a Slovenskej republike“ za posledni dekádu? 2003*. Dostupné na: <http://archiv.aspekt.sk/desat.php?desat=46>

<sup>7</sup> Bilger, Audrey: *10 Years of „Feminism is for Everybody“*. 2010. Dostupné na: <http://msmagazine.com/blog/2010/09/07/10-years-of-feminism-is-for-everybody/>

<sup>8</sup> Pozri hooks, bell: *Talking Back: Thinking Feminist, Thinking Black*. 1989. South End Press.

<sup>9</sup> Táto formulácia, kde nás text priam personifikovane „ubezpečuje“, je celkom v duchu bell hooks, ktorá svoj pseudonym píše s malými začiatočnými písmenami, aby dala najavo, že text je pre ňu dôležitejší než jeho autorstvo.